

Minna Punakallio, Mia Malmila,
Tarja Myllärinen

Sosiaali- ja terveystalokunta
StV@eduskunta.fi

HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022 ja kuntatalouden näkymät

Valtion päätökset ovat lisänneet kuntien menoja vaalikauden alusta lähtien kaikkiaan noin 1,2 mrd. eurolla vuoden 2022 tasolla. Kuntien tuloja on vastaavana aikana lisätty valtiovarainministeriön mukaan noin 1,5 mrd. eurolla. Vaalikaudella kuntataloutta on heiluttanut myös koronapandemia. Kuntatalouden koronatuet ylsivät vuonna 2020 yhteensä noin 2,97 miljardiin euroon. Vuodelle 2021 kuntien koronatukia on budjetoitu 2,46 miljardia euroa. Terveysturvallisuuteen kohdistuvan tuen lopullinen taso on kuitenkin yhä linjaamatta. Kuntien valtionosuuksia leikataan vuonna 2022 aikaisemille vuosille myönnettyjen koronatukien vuoksi.

Sanna Marinin hallitus tekee kuntien peruspalvelujen valtion- osuusleikkauksen 2022

Pääministeri Marinin hallitusohjelman tavoitteita edistetään kuntataloudessa vuonna 2022 niin pysyvillä tehtävien laajennuksilla, tulevaisuusinvestoinneilla kuin EU-elvytyspaketin investointiohjelmilla. Valtion talousarvioehdotus vuodelle 2022 ei sisällä enää koronapandemian vaikutusten kompensointiin liittyviä kuntapäätöksiä, minkä vuoksi valtion kuntatalouteen kohdistamien tukitoimien euromäärä pienenee. Valtion toimenpiteiden yhteisvaikutus on vuonna 2022 kuntataloutta heikentävä.

Suuri osa Sanna Marinin hallituksen päättämistä julkisen sektorin tehtävien lisäyksistä tai laajennuksista on käynnistetty jo aikaisemmin tällä hallituskaudella, mutta päätösten kustannusvaikutukset nousevat asteittain, kuten esimerkkinä vanhuspalvelulain mukainen ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoitus. **Vuonna 2022 kuntien kustannusten arvioidaan nousevan**

hallituksen päätöksistä johtuen noin 120 miljoonalla eurolla. Kuntien valtionosuuksia nostetaan kunta-valtio-suhteessa vastaavalla määrällä.

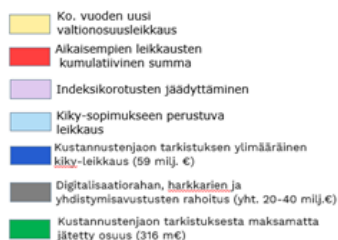
Kunnille korvataan myös lakisääteisten tehtävien arvioitu 2,5 prosentin kustannustennousu, muut laskentatekniset muutokset sekä valtion päättämistä veroperustemuutoksista kunnille aiheutuneet verotuottomenetykset.

Valtionosuutta lisäävien tekijöiden ohella valtion linjaukset sisältävät kuitenkin myös **huomattavan ison valtionosuusleikkauksen, sillä lakisääteinen peruspalveluiden kustannustenjaon tarkistus¹, +564 milj. euroa, jätetään huomioimatta.** Kustannustenjaon tarkistuksen huomioimatta jättäminen tai ”neutralisointi” on siis puhdas valtionosuusleikkaus. Kuntien peruspalveluiden valtionosuutta korotetaan kuitenkin erillisellä noin 246 miljoonan euron korotuksella. Nettona edellä mainitut **päätökset vähentävät kuntien valtionosuutta pysyvästi noin 320 miljoonalla eurolla.** Leikkausta perustellaan kuntatalouden mittavilla koronatuilla vuonna 2020 sekä vuonna 2021.

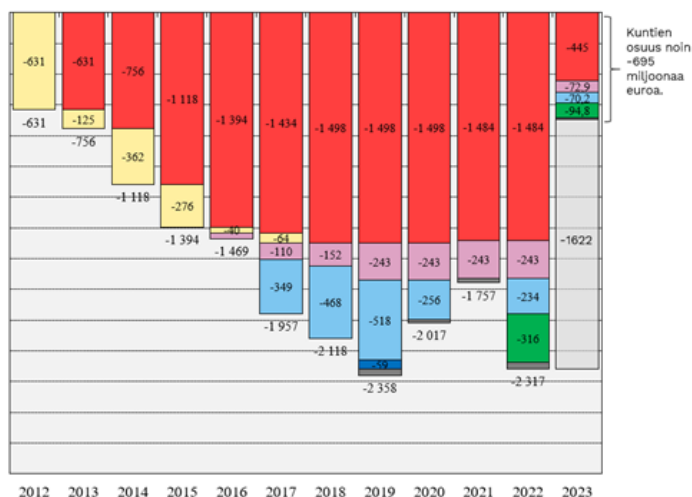
Kuntien valtionosuutta leikataan vuodesta 2022 alkaen pysyvästi myös ns. kiky-vähennyksellä, joka pienentää kuntien peruspalveluiden valtionosuusrahoitusta **234 miljoonalla eurolla.** Vähennys viedään valtionosuusprosenttiin, vaikka kunta-alan työmarkkinaratkaisussa luovuttiin pääosin kilpailukysösimukseen liittyneestä työajan pidennyksestä.

Yhteensä Sanna Marinin hallituksen kuntatalouteen vuonna 2022 kohdistama valtionleikkaus nousee reiluun 550 miljoonaan euroon.

Vuosien 2012-2023 leikkausten vaikutus kuntien peruspalvelujen valtionosuuteen milj. €
Lähde: Kuntaliitto
Päivitetty: 26.5.2021 MM

Sote-uudistus huomioiden vuodesta 2023 alkaen

¹ Sote-lakien yhteydessä on linjattu, että kunta-valtio-suhteessa tehtävästä kustannustenjaon tarkistuksesta luovutaan kokonaan 2023-2024 talousarviokäsittelyiden yhteydessä. Päätös on erittäin poikkeuksellinen.

Yleiskatteellisen valtionosuuden ohella ministeriöt myöntävät vuonna 2022 kunnille ja kuntayhtymille myös erikseen haettavia valtionavustuksia. **Avustusten yhteismäärä on vuonna 2022 noin 1,3 miljardin euroa**, kun vuodelle 2021 avustuksia budjetoitiin peräti kolmella miljardilla eurolla. Vuoden 2021 avustussummaa kasvattaa oletus terveysturvallisuuteen liittyvien koronakorvausten määrästä. **Vuonna 2022 keskeisimmät valtionavustusohjelmat liittyvät STM:n sektorilla käynnissä olevaan palvelurakenteen ja tulevaisuuden sote-keskuksen kehittämiseen** sekä OKM:n harkinnanvaraisiin valtionavuksiin. Valtionavustuksista noin 134 miljoonaa euroa rahoitetaan EU:n elpymis- ja palautumistukivälineestä.

Kuntien valtionavut (laskennalliset valtionosuudet, valtionavustukset ja veromenetysten korvaukset) yhteensä ovat vuoden 2022 talousarvioesityksessä 13,0 mrd. euroa, mikä on 1,1 miljardia euroa vähemmän kuin vuonna 2021. Jos koronatukien vaikutus jätetään huomioimatta vuosilta 2020 ja 2021 niin valtionapujen määrä kasvaa vuonna 2022.

Valtion toimenpiteet heikentävät kuntataloutta vuonna 2022

Sanna Marinin hallituksen linjausten tavoitteena on pitää kuntatalous neutraalina päätösperäisten toimien suhteen. Kunnille korvataan tehtävien lisäyksistä tai laajennuksista aiheutuvat lisämenot tai tulomenetykset täysimääräisesti. Lisäksi hallitus kompensoi kunnille veroperusteiden muutoksista aiheutuneet verotuottomenetykset ja on sitoutunut valtionosuusleikkausten päättymiseen. Hallitus on ohjannut kuntatalouteen myös koronatukea kuntien toimintakyvyn turvaamiseksi koronapandemian keskellä. Hallituksen kunnille ohjaamien kompensaatioiden ja vastaavien kustannusten kunnittainen kohtaanto vaihtelee kuitenkin paljon.

Vuonna 2022 Sanna Marinin hallituksen tavoitteet kuntatalouden tukemiselle eivät toteudu, sillä päätöksiin sisältyy kuntien valtionosuuksiin kohdistettu uusi leikkaus. Yhteensä valtion toimenpiteet heikentävät kuntataloutta peräti 1,2 miljardilla eurolla, joskin valtaosa heikennyksestä aiheutuu koronatukien päättymisestä. Kun kokonaisuudesta vähennetään koronatuot ja muut kustannusten kompensointiin kohdistetut valtionavut, **hallituksen toimenpiteiden yhteisvaikutus heikentää kuntataloutta noin 550 miljoonalla eurolla vuonna 2022 verrattuna kustannustason muutosten huomioimiseen täysimääräisesti.**

Kuntien perusrahoitukseen kohdistettu leikkaus tarkoittaa sitä, että kunnat joutuvat rahoittamaan vuonna 2022 kokonaan niin kuntatalouteen kohdistuvat uudet ja laajenevat tehtävät kuin monet muutkin käynnistyvät

kehityshankkeet. Jos kunnan tulorahoitus ei ole riittävällä tasolla niin kunnat joutuvat käynnistämään uusia sopeutusohjelmia vuoden 2022 aikana.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan rahoitus

Pääluokan 33 rahoitukseen ehdotetaan 15,9 mrd. euroa. Kuntien järjestämään sosiaali- ja terveydenhuoltoon esitetään kohdennettavaksi 541,7 milj. euron määrärahavaraus, josta palvelurakenteen kehittämiseen varattaisiin noin 132,8 milj. euroa (33/60/39). Lisäksi elpymis- ja palautumissuunnitelman rahoitus sosiaali- ja terveydenhuoltoon olisi 134 milj. euroa (33/60/61).

Sosiaali- ja terveyspalvelujen palvelurakenteen kehittäminen

Palvelurakenteen kehittämisen varattu 132,8 milj. euroa on tarkoitettu käytettäväksi kehittämishankkeisiin, jotka kohdistuisivat peruspalveluiden saatavuuden turvaamiseen esimerkiksi hoitotakuulla, hoito- ja palveluvelkaa purkamalla sekä sovittamalla yhteen asiakkaan sosiaali- ja terveyspalvelujen polkuja. Lisäksi ikääntyneen väestön hoitoa ja hoivaa on tarkoitus parantaa hoivahenkilöstön sitovalla vähimmäismitoituksella, kehittämällä omais- ja kotihoitoa sekä laatimalla poikkihallinnollinen ikäohjelma ja kansallinen, poikkihallinnollinen mielenterveysstrategia. Talousarvion perusteluissa pidetään todennäköisenä, että esimerkiksi palvelujen saatavuus paranee etupainotteisesti kehittämisohjelmien myötä.

Kuntaliiton käsityksen mukaan palvelujen saatavuuden turvaamiseen koko sote-alalla ja koko maassa vaikuttaa erittäin vakava henkilöstöpula.

Laajenevat tehtävät, hyvinvointialueen valmistelu ja hankehupppa

Hyvinvointialueiden valmistelu sitoo runsaasti kuntien yleishallinnon, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä hallinnollisten tukipalvelujen työpanosta vähentäen perustehtävien hoitoon ja koronan aiheuttaman **hoito- ja palveluvelan kiinni kuromiseen** tarkoitettua resurssia. Samanaikaisesti kunnille on säädetty tai esitetään säädettäväksi **laajenevia tehtäviä ja sitovia henkilöstömitoituksia.**

Ikääntyneiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoitustas nousee vuoden 2022 alusta 0,6:een ja lastensuojeluun esitetään mitoitusta, jonka mukaan yhdellä lasten asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä voisi olla enintään 35 asiakasta (HE lastensuojelulain 13 b §:n muuttamisesta). Lastensuojelulain muutoksen esitetään tulemaan voimaan vuonna 2022 nykyiseen kuntapohjaiseen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteeseen. Lisäksi opetusministeriön hallinnonallalla esitetään säädettäväksi sitova mitoitustas kuraattoreille ja psykologeille (Oppilas- ja opiskelijahuoltolain muutos). Kuraattoripalveluiden osalta mitoitustas tulisi voimaan vuonna 2022, kun kunnat

vielä toimivat palvelujen järjestäjinä. Kuraattori- ja psykologipalveluiden järjestämisvastuu siirtyy hyvinvointialueille vuonna 2023.

Lakien valmistelun yhteydessä on tehty kustannusvaikutusten arviointia, mutta ei ole riittävästi arvioitu henkilöstövaikutuksia. Erittäin vaikea henkilöstötilanne tulee vaikuttamaan palvelujen saatavuuteen heikentävästi, sote-uudistuksen valmistelua hidastavasti, lakisääteisten mitoitusten saattamiseen kielteisesti sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen ja toimintaprosessien uudistamiseen hidastavasti.

Kehittämiseen tarkoitetut määrärahat on pirstottu erillishankkeisiin omine hakukriteereineen ja -aikoineen. Viimeksi kuluneen kuuden kuukauden aikana kuntien ja kuntayhtymien haettavana on ollut/on yhteensä 11 sosiaali- ja terveysministeriön erillistä valtionavustusta sosiaali- ja terveystalouden kehittämiseen. Jokainen niistä edellyttää hakijakunnalta tai kuntayhtymältä hakemuksen valmistelun sekä hankkeen toteuttamiseen, seurantaan, arviointiin ja raportointiin varatut henkilöstöresurssit. Kuntaliitto pitää tilannetta kuntien kannalta kestävämmänä.

Uusia hankehakuja on avautumassa EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen pilari 4:n rahoituksesta. Sen 125 miljoonan euron avulla on tarkoitus mm. edistää hoitotakuun toteutumista, purkaa koronavirustilanteen aiheuttamaa sosiaali- ja terveydenhuollon hoito-, kuntoutus- ja palveluvelkaa sekä ottaa käyttöön hoitotakuuta edistävät digitaaliset innovaatiot. Hankkeet on sovittava yhteen paikallisesti ja alueellisesti käynnissä olevien lukuisten muiden hankkeiden kanssa.

Covid-19-pandemia

Covid-19-pandemian aiheuttamaa hoito- ja palveluvelkaa ei saada hoide-
tuksi vuoden 2021 loppuun mennessä. Hoitoon hakeutuminen ja pääsy ovat viivästyneet merkittävästi koronapandemiaa edeltäviin vuosiin verrattuna. Hoito-, kuntoutus- ja palveluvelan hoitaminen jatkuu edelleen lähivuosina ja aiheuttaa kunnille ja kuntayhtymille niiden arvion mukaan useiden satojen miljoonien eurojen kustannukset vuonna 2022. Koronapandemiasta kunnille ja kuntayhtymille aiheutuneet kustannukset on luvattu korvata täysimääräisesti, mikä edellyttää korvausten jatkamista vuoden 2021 jälkeenkin. Vuoden 2022 talousarvioesityksessä momentti Valtionavustus julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon covid 19 -kustannuksiin ehdotetaan kokonaan poistettavaksi.

Asetus vuoden 2021 valtionavustuksesta tulee saada voimaan viivytystä **siten, että korvaukset ovat koronapandemiasta aiheutuneiden ylimääräisten kustannusten osalta täysimääräisiä ja maksetaan kunnille ja kuntayhtymille kokonaisuudessaan vuoden 2021 kuluessa.**

SUOMEN KUNTALIITTO

Tarja Myllärinen
johtaja, sosiaali- ja terveysasiat